

Ερευνητική ικανότητα - Το μεγάλο μυστικό των μεταφραστών

Ανθή Βηδενμάιερ

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract: In literature we can read that almost two thirds of the working time of a translator is devoted to research. Although this ratio seems overestimated, it can be understood considering the complexity of issues that the translator has to deal with in his daily practice. There is no way that one could respond to the demands of the translator's work without the relevant research, as it is also evident that no one could "know everything", nevertheless should be capable of "finding everything" that he does not know, efficiently and quickly due to time pressure. In this way, one very important element of the translator's capacity is in fact his research capacity in three different stages of the translating process.

In this paper we are considering the means that the translator employs in his research: dictionaries, data bases, encyclopedias, thesauruses and the so called "informers". At the same time we present our experience from the collaboration in the writing of the new "Great Greek-German, German-Greek PONS Dictionary".

Keywords: research, competence, translator's tools, dictionaries, data bases, informers

1. Εισαγωγή

Αναζητώντας τον ορισμό της μεταφραστικής ικανότητας, η οποία υπερβαίνει τη διαμεσολαβητική ικανότητα και αποτελεί την ειδημοσύνη του μεταφραστή, βλέπουμε ότι διαφοροποιείται ανάλογα με το πώς νοείται ο όρος. Αν επικεντρωθούμε σε αυτό που είναι ικανός να επιτελέσει ο μεταφραστής είναι «η ικανότητα παραγωγής διαφόρων εναλλακτικών [μεταφράσεων] στη γλώσσα-στόχο σε συνδυασμό με την ικανότητα επιλογής της πλέον κατάλληλης σε μια συγκεκριμένη κατάσταση εργασίας» (Pym 1992: 175) αλλά και γενικά «η συνειδητή λήψη αποφάσεων» (Chesterman 2000: 84) ή ακόμη «ένας υπερκείμενος, συγκεντρωτικός όρος και μια αθροιστική έννοια για τη συνολική ικανότητα επιτέλεσης που μοιάζει τόσο δύσκολο να οριστεί» (Schäffner και Adab 2000: x). Αν από την άλλη επικεντρωθούμε στις γνώσεις που απαιτούνται για την κατάκτηση αυτής της ικανότητας, ο ορισμός της συγκεκριμενοποιείται σε επί μέρους ικανότητες: «τη γλωσσική ικανότητα, την ικανότητα σε σχέση με το κείμενο, την ικανότητα σε σχέση με το αντικείμενο που μεταφράζεται, την πολιτισμική ικανότητα και την ικανότητα μεταφοράς» (Neubert 2000: 6). Και εκεί πάλι είναι διαφορετική η βαρύτητα που δίνεται σε κάθε επί μέρους ικανότητα. Όσοι ασχολούνται με τη μετάφραση γενικών κειμένων δίνουν προτεραιότητα στη γλωσσική και διαπολιτισμική ικανότητα, ενώ όσοι ασχολούνται με τη μετάφραση ειδικών κειμένων θεωρούν ότι προτεραιότητα έχουν οι ειδικές γνώσεις παρά οι γνώσεις της ξένης γλώσσας με αποτέλεσμα «να σχηματίζονται δύο στρατόπεδα» (Gerzymisch-Arbogast 1999: 3). Στο περιθώριο πολλών εξ αυτών των θεωρήσεων αναφέρεται και ο όρος έρευνα, για παράδειγμα «η κατανόηση του κειμένου και η έρευνα πρέπει να συσχετιστούν άμεσα μεταξύ τους στο πλαίσιο της εκπαίδευσης επαγγελματιών μεταφραστών» (Hönig 1998: 160), ενώ στη νεότερη βιβλιογραφία, αδιαμφισβήτητα λόγω και της διάδοσης των ηλεκτρονικών εργαλείων και του διαδικτύου, η ερευνητική ικανότητα αποκτά μια

ειδική βαρύτητα είτε με αυτόνομες εκδόσεις¹ είτε καταλαμβάνοντας μεγάλο μέρος ειδικά στη βιβλιογραφία για τη διδασκαλία της μετάφρασης. «Δεν είναι υπερβολικό να πούμε ότι ένα ουσιαστικό στοιχείο της ικανότητας του μεταφραστή αποτελεί η ερευνητική του ικανότητα» (Kautz 2000: 89) και «μπορούμε να θεωρήσουμε την έρευνα ως μια αυτόνομη δραστηριότητα [...] μια σύνθετη δραστηριότητα, η εκμάθηση της οποίας απαιτεί πολύ χρόνο (Kubmaul 2007: 75).»

Στόχος μου στο παρόν άρθρο είναι να υποστηρίξω ότι η ερευνητική ικανότητα, ως μια επί μέρους ικανότητα της σύνθετης μεταφραστικής ικανότητας κατέχει ένα κεντρικό ρόλο σε όλα τα στάδια της μεταφραστικής διαδικασίας. Και ότι ειδικά σήμερα με τις διαθέσιμες δυνατότητες έρευνας οι απαιτήσεις για μια συνεχή διεύρυνση της γνώσης καθιστούν την ερευνητική ικανότητα εξαιρετικά πολύπλοκη και εξίσου σημαντική τόσο για τη διδασκαλία της μετάφρασης όσο και για τη μεταφραστική πρακτική.

2. Οι γνώσεις και τα μεταφραστικά στάδια

«Κατά μέσο όρο τα 2/3 του χρόνου εργασίας του μεταφραστή αφιερώνονται στην έρευνα», αναφέρει ο Kautz (2000: 89), και παρότι εκ πρώτης το ποσοστό μοιάζει μεγάλο, είναι ωστόσο κατανοητό αν σκεφτούμε την πολύπλευρη θεματολογία με την οποία ασχολείται ένας επαγγελματίας μεταφραστής: σήμερα καλείται να μεταφράσει μια σύμβαση, αύριο τα ενημερωτικά φυλλάδια κάποιων ναυπηγείων και μεθαύριο τον κατάλογο μιας έκθεσης για τα αρχεία της Στάζι. Σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να αντεπεξέλθει στο καθήκον του χωρίς την αντίστοιχη έρευνα. Διότι είναι επίσης αυτονόητο ότι ένας μεταφραστής δεν μπορεί να τα ξέρει όλα - πρέπει όμως να είναι σε θέση να βρίσκει αυτά που δεν ξέρει και μάλιστα γρήγορα εφόσον πάντα πιέζεται χρονικά. Οι γνώσεις που καλείται να έχει ένας μεταφραστής αφορούν τόσο το αντικείμενο που μεταφράζει – είτε αυτό είναι ένα φιλοσοφικό κείμενο είτε οδηγίες χρήσης μιας θεριζοαλωνιστικής μηχανής – όσο και το είδος του κειμένου με τις αντίστοιχες κειμενικές συμβάσεις του. Και οι δύο κατηγορίες γνώσεων, ειδικές και κειμενικές, απαιτούνται και στις δύο γλώσσες και αφορούν όλη τη μεταφραστική διαδικασία, ωστόσο σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο. Για μια καλύτερη συστηματοποίηση αυτών των διαφοροποιήσεων είναι απαραίτητος ένας διαχωρισμός των σταδίων της μεταφραστικής διαδικασίας - παρότι στην πράξη ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι πάντα σαφής, καθώς το ένα στάδιο συχνά εμπλέκεται στο άλλο. Εμείς θα θεωρήσουμε ότι διακρίνουμε μεθοδολογικά τρία στάδια: το στάδιο της κατανόησης-πρόσληψης του κειμένου-πηγής, το στάδιο της μεταφοράς και το στάδιο της αποκατάστασης του κειμένου-στόχου (Gerzymisch-Arbogast 1999: 9).² Αν η έρευνα ξεκινά εκεί που σταματά η γνώση, τότε πρέπει να δούμε τι είδους γνώσεις απαιτούνται σε κάθε στάδιο, για ποιους λόγους γίνεται η έρευνα σε κάθε ένα από αυτά τα στάδια, και συνεπώς ποια μέσα έρευνας χρειάζεται ο μεταφραστής. Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι για το στάδιο της πρόσληψης οι γνώσεις που απαιτούνται αφορούν τις γνώσεις στην ξένη γλώσσα (εφόσον η μετάφραση γίνεται από την ξένη προς τη μητρική

¹ Ενδεικτικά αναφέρω: Frank Austermaühl (2001) *Electronic Tools for Translators*, Britta Nord (2002)

Hilfsmittel beim Übersetzen. Eine empirische Studie zum Rechercheverhalten professioneller Übersetzer.

² Η άλλως: «η φάση ανάλυσης, στην οποία προσλαμβάνεται και κατανοείται το κείμενο-πηγή, η φάση σύνθεσης, στην οποία διατυπώνεται το κείμενο-στόχος και η φάση αξιολόγησης, στην οποία το προϊόν «μετάφραση» εκτιμάται σύμφωνα με τις οδηγίες και νόρμες της μεταφραστικής εντολής» (Nord 1998: 59). Η κατανομή του φάσματος της μεταφραστικής διαδικασίας είναι διαφορετική, για παράδειγμα ο Steiner αναφέρει τέσσερις πτυχές (1977: 296), θεωρούμε όμως ότι ειδικά για τη μετάφραση γενικών και ειδικών κειμένων ο διαχωρισμός σε τρία στάδια περιέχει μια μεγαλύτερη σαφήνεια και είναι περισσότερο αποδεκτός και για τους επαγγελματίες μεταφραστές.

γλώσσα του μεταφραστή, όπως συμβαίνει στην πλειοψηφία των περιπτώσεων), το αντικείμενο του προς μετάφραση κειμένου και το ίδιο το κείμενο, στο δεύτερο στάδιο απαιτούνται αντιπαραθετικές (kontrastiv) γνώσεις του αντικειμένου και του κειμένου, ενώ στο τρίτο στάδιο πρωταρχικό ρόλο παίζουν οι γνώσεις της γλώσσας-στόχου, δηλαδή στην πλειοψηφία των περιπτώσεων της μητρικής γλώσσας (Gerzymisch-Arbogast 1999: 4).

Το στάδιο της κατανόησης-πρόσληψης του κειμένου-πηγής, αποτελεί μια προετοιμασία για την καθαυτό μετάφραση και ο μεταφραστής πρέπει να καλύψει αφενός στο μικροεπίπεδο του κειμένου ενδεχόμενα λεξιλογικά κενά και αφετέρου στο μακροεπίπεδο κενά γνώσεων που αφορούν το συγκεκριμένο αντικείμενο που μεταφράζει. Λεξιλογικά κενά μπορεί να σημαίνει α) ότι δεν γνωρίζει κάποια λέξη, β) ότι γνωρίζει τη λέξη αλλά σε κάποιο άλλο πλαίσιο (συγκείμενο, συμφραζόμενα) και δεν καταλαβαίνει τι σημαίνει στο κείμενο αυτό, γ) ότι τη γνωρίζει ως όρο από τη γενική γλώσσα αλλά όχι ως όρο στο πλαίσιο ενός ειδικού κειμένου, δ) ότι πρόκειται για σύνθετη λέξη και γνωρίζει τα μεμονωμένα συνθετικά της, δεν καταλαβαίνει όμως τη συνολική σημασία, ε) ότι αφορά μια λέξη που έχει διάφορες έννοιες και δεν είναι σίγουρος για ποια έννοια πρόκειται στο συγκεκριμένο κείμενό του. Κενά γνώσεων μπορεί να σημαίνει ότι δεν έχει ασχοληθεί ποτέ του με οτιδήποτε που να έχει σχέση π.χ. με ένα μενού εστιατορίου και δεν είναι εξοικειωμένος με τις κειμενικές συμβάσεις που διέπουν το εν λόγω κείμενο και την υφολογία του. Σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να κατατάξει σωστά τους όρους έτσι ώστε να πετύχει αφενός μια μονοσημία τους και αφετέρου τη συνοχή του κειμένου.

Στο στάδιο της μεταφοράς ο μεταφραστής έχει μεν κατανοήσει το κείμενο αλλά αντιμετωπίζει τις δυσκολίες απόδοσής του. Οπότε αναζητά κάποια λέξη ή έκφραση α) αν γνωρίζει τι σημαίνει μια λέξη αλλά όχι πώς λέγεται στη γλώσσα-στόχο, β) αν γνωρίζει τη λέξη και πώς λέγεται, όμως δεν μπορεί να τη θυμηθεί, γ) αν δεν είναι σίγουρος για το πώς χρησιμοποιείται στη γλώσσα-πηγή, με ποιες συμφράσεις, με ποιο ρήμα, σε ποια πτώση κλπ., δ) αν θέλει να επαληθεύσει ότι όντως σημαίνει αυτό που κατάλαβε και μετέφρασε. Γενικώς οι γνώσεις που απαιτούνται είναι αντιπαραθετικές, δηλαδή σε ένα μικροεπίπεδο πρέπει να γνωρίζει την ενδεχόμενη διαφορά ενός όρου στις δύο γλώσσες όσον αφορά το περιεχόμενο αλλά και το πολιτισμικό φορτίο τους. Για παράδειγμα στη γερμανική γλώσσα ο όρος 'ευθανασία' αποδίδεται είτε ως Euthanasie είτε ως Sterbehilfe. Η γερμανική λέξη Euthanasie όμως χρησιμοποιείται ελάχιστα πλέον στη Γερμανία λόγω της κατάχρησής της στην εποχή του εθνικοσοσιαλισμού. Έτσι σε ιατρικά κείμενα που ασχολούνται με το επίκαιρο σήμερα ζήτημα της ευθανασίας σε περίπτωση ανίατων περιπτώσεων ο μόνος όρος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είναι Sterbehilfe (που κυριολεκτικά σημαίνει ότι βοηθώ κάποιον να πεθάνει). Στο μακροεπίπεδο οι αντιπαραθετικές γνώσεις αφορούν τις συστηματικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στη γλώσσα-πηγή και στη γλώσσα-στόχο, για παράδειγμα τον τρόπο που γράφεται ένα βιογραφικό σημείωμα ή που συντάσσεται ένας ισολογισμός σε κάθε χώρα.

Στο στάδιο της αποκατάστασης του κειμένου-στόχου ο μεταφραστής ασχολείται κυρίως με την ομαλή ένταξη της μετάφρασής του στη γλώσσα-στόχο και την επίτευξη μιας ισορροπίας στην κουλτούρα-στόχο. Θέλει συνήθως να επαληθεύσει ότι έχει επιλέξει τις σωστές κειμενικές συμβάσεις, το σωστό ύφος, το σωστό λεξιλόγιο, ψάχνει για λεπτομέρειες στις εκφράσεις ή ακόμη και για ορθογραφικά λάθη. Ο μεταφραστής παίρνει πλέον αποφάσεις, οι οποίες στο μικροεπίπεδο εξαρτώνται από τη μεταφραστική εντολή του, δηλαδή τον αναγνώστη και το βαθμό εξειδίκευσής του, ενώ σε μακροεπίπεδο από τις κειμενικές συμβάσεις του συγκεκριμένου κειμενικού είδους στη γλώσσα-στόχο (βλ. και Gerzymisch-Arbogast 1999: 12 κ.ε.).

Η διαφοροποίηση της έρευνας στα διάφορα στάδια εξαρτάται επίσης σε μεγάλο βαθμό και α) από το είδος του κειμένου σε συνάρτηση με τα είδη κειμένων που συνήθως μεταφράζει ο εκάστοτε μεταφραστής, β) από πολύ υποκειμενικούς παράγοντες όπως ο χώρος εργασίας, οι δυνατότητες έρευνας, ο χρόνος παράδοσης αλλά και η κούραση ή η ψυχολογική κατάσταση καθώς και γ) από το αν μεταφράζει κανείς από ή προς τη μητρική ή την ξένη γλώσσα. Έχει παρατηρηθεί ότι κατά τη μετάφραση από την ξένη γλώσσα προς τη μητρική, οι μεταφραστές χρησιμοποιούν για παράδειγμα περισσότερο το λεξικό από ό,τι αντίστροφα. Διότι όσο καλά και να γνωρίζουν την ξένη γλώσσα, στη μητρική τους υπάρχει αυτομάτως μια μονοσημία των λέξεων, που στην αντίστροφη μετάφραση τους επιτρέπει να μην έχουν την ανάγκη να επιβεβαιώνουν αυτό που κατάλαβαν ξανακοιτώντας το λεξικό (βλ. και Kautz 2000: 91). Αντίστοιχα στην αντίστροφη μετάφραση συχνά απαιτείται περισσότερη έρευνα στο στάδιο της αποκατάστασης, για να βεβαιωθούν ότι δεν έχουν κάνει λάθη γραμματικά, ορθογραφικά ή χρήσης των συμφράσεων.

3. Τα μέσα της έρευνας

Τα μέσα που χρησιμοποιούν οι μεταφραστές στην έρευνά τους είναι τα λεξικά, τα γλωσσάρια, οι εγκυκλοπαίδειες, τα παράλληλα κείμενα, τα πληροφοριακά κείμενα, οι πληροφοριοδότες και οι βάσεις δεδομένων. Ακολουθώς εξετάζουμε αυτά τα μέσα, ενώ αναλύουμε περισσότερο τα λεξικά λόγω της κεντρικής θέσης που κατέχουν στη μεταφραστική έρευνα.

3.1. Λεξικά

Τα διάφορα είδη λεξικών είτε έντυπα είτε ηλεκτρονικά συνεχίζουν να αποτελούν ένα βασικό μέσο έρευνας για τους μεταφραστές. Μετά από την εμπειρία μου στη σύνταξη του γερμανο-ελληνικού τμήματος του λεξικού PONS που κυκλοφόρησε το 2008 αλλά και μέσα από τη διδασκαλία της μετάφρασης τα τελευταία δέκα χρόνια προβληματίστηκα συχνά για το πώς μπορούμε να διδάξουμε τη σωστή χρήση του λεξικού τουλάχιστον στο πλαίσιο του μαθήματος της μετάφρασης. Πιστεύω ότι οι χρήστες θα είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν και να αξιολογήσουν καλύτερα ένα λεξικό αν γνωρίζουν τις συνθήκες και συμβάσεις δημιουργίας τους.

Αυτό σημαίνει, πρώτον, οι χρήστες του λεξικού να γνωρίζουν αφενός πώς φτιάχνονται τα λεξικά και αφετέρου ότι υπόκεινται στις ρεαλιστικές συνθήκες της αγοράς. Για παράδειγμα το ελληνογερμανικό και γερμανοελληνικό λεξικό PONS υπήρχε ήδη στην Ελλάδα σε μια συμπυκνωμένη έκδοση με 100.000 λήμματα συνολικά για τις δύο κατευθύνσεις και θεωρούνταν ένα μικρό αλλά καλό λεξικό. Η απόφαση του εκδοτικού οίκου να το εκδώσει σε μια εμπλουτισμένη έκδοση με ειδική ορολογία από τους τομείς της νομικής, οικονομίας, πληροφορικής και αρχιτεκτονικής μπορεί να χαρακτηριστεί γενναία, καθώς οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται πάντα με οικονομικά κριτήρια και στην περίπτωση μιας μικρής αγοράς – όπως είναι η ελληνική – το περιθώριο κέρδους είναι ελάχιστο. Ως πρότυπο ακολουθήθηκε το αντίστοιχο γερμανο-αγγλικό και γερμανο-ισπανικό λεξικό. Στέλνονταν δηλαδή στην ομάδα που εργάστηκε τα αρχεία με τα λήμματα στους παραπάνω γλωσσικούς συνδυασμούς με την εντολή να αντικατασταθεί ο αγγλικός ή ισπανικός όρος με τον αντίστοιχο ελληνικό. Στην πορεία ωστόσο η ελληνική έκδοση διαφοροποιήθηκε από την αγγλική και ισπανική, μετά από παρεμβάσεις μας ως προς τη συχνότητα χρήσης και συνεπώς σπουδαιότητας μιας συγκεκριμένης ορολογίας στον ελληνικό χώρο σε σχέση με τον αγγλόφωνο και ισπανόφωνο. Από άποψη μακροδομής προστέθηκαν περίπου 60.000 λήμματα

(λεξιλόγιο ειδικών επιστημονικών πεδίων) στην υπάρχουσα μικρή έκδοση. Σε επίπεδο μικροδομής του νέου λεξικού (ειδικά όσον αφορά τις συντακτικές πληροφορίες, την επαρκή απόδοση των σημασιών των λέξεων, τις πληροφορίες για το επίπεδο ύφους και τα παραδείγματα) γίνεται ίσως εμφανής η αγωνία της μεταφράστριας για μια όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διαφοροποίηση. Τα ελληνικά λήμματα προέρχονται από κείμενα εφημερίδων, ευρωπαϊκά κείμενα, παράλληλα κείμενα, ενώ συμβουλευτήκαμε επίσης τα ήδη υπάρχοντα λεξικά, συγκρίναμε τις επεξηγήσεις και για πολλά από αυτά δημιουργήσαμε ειδικά αρχεία τεκμηρίωσης. Αν αναρωτηθεί επομένως κανείς «από πού έρχονται οι λέξεις στο λεξικό;» η απάντηση είναι «από παλιότερες εκδόσεις, από άλλα λεξικά, από τη γλωσσική ικανότητα του λεξικογράφου, από πληροφοριοδότες, από αποδελτιώσεις και από σώματα κειμένων» (Virtanen 1996: 178).

Δεύτερον, οι χρήστες συχνά δεν συνειδητοποιούν ότι κάθε χρήση της γλώσσας καταγράφεται εκ των υστέρων και πολλά λήμματα δεν έχουν ακόμη λεξικογραφηθεί όταν συντάσσεται ένα λεξικό. Κάθε λεξικό επομένως έχει μια ημερομηνία γέννησης και ειδικά «το λεξιλόγιο μεταβάλλεται πιο έντονα και με γοργότερους ρυθμούς από όλα τα υποσυστήματα της γλώσσας, επειδή παρακολουθεί πιο στενά την κοινωνική εξέλιξη» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1986: 48).

Τρίτον, ότι ένα λεξικό φωτογραφίζει ένα τοπίο, δεν το δημιουργεί το ίδιο, όπως δήλωσε ο ισπανός γλωσσολόγος Χοσέ Αντόνιο Πασκουάλ³, όταν το λεξικό στην έκδοση του οποίου συμμετείχε, κατηγορήθηκε ότι «προάγει την προκατάληψη και τον ρατσισμό». Ανάλογα γεγονότα είχαμε και στην Ελλάδα μετά την πρώτη έκδοση του Λεξικού της νέας ελληνικής γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη. Γενικώς, η προσδοκία που υπάρχει από ένα λεξικό – και όχι μόνο από την πλευρά των φοιτητών – είναι ότι πρέπει να περιέχει οποιοδήποτε λήμμα μπορεί να χρειαστούν, αλλά και να υπόκειται σε μια ηθικολογική λογοκρισία.

Ειδικά όσον αφορά τα δίγλωσσα λεξικά, δύο είναι τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά τους: Πρώτον, ότι αποτελούν λεξικά ισοδυναμιών, δεν περιέχουν δηλαδή ορισμούς ή επεξηγήσεις, αλλά αντιστοιχίες των λεξιλογικών μονάδων στις δύο γλώσσες. «Δεν περιέχουν μεταφράσεις αλλά στην καλύτερη περίπτωση προτείνουν κάποιες μεταφραστικές λύσεις. Αποτελούν όμως παρόλα αυτά την καλύτερη πηγή πληροφοριών για το μεταφραστή» (Albrecht 2005: 60). Και δεύτερον, ότι λειτουργούν σε αυτό που ο Saussure ονόμαζε επίπεδο γλώσσας (langue), δηλαδή δίνουν ισοδύναμα του λήμματος στα δύο γλωσσικά συστήματα. Οι μεταφραστές όμως λειτουργούν πάντα σε επίπεδο ομιλίας (parole), δηλαδή έχουν να κάνουν με κείμενα που έχουν ένα συγκεκριμένο αποδέκτη, που είναι ενταγμένα μέσα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση επικοινωνίας, που αποτελούν μια δράση (Handlung), που έχουν ένα σκοπό, και για να τον πετύχουν εφαρμόζουν με έναν εκάστοτε πολύ συγκεκριμένο τρόπο το σύστημα “γλώσσα”.

Γι' αυτό το λόγο εξάλλου μια πετυχημένη έρευνα προϋποθέτει μια καλή ανάλυση του κειμένου-πηγής. Μόνο τότε ένας μεταφραστής μπορεί να γνωρίζει ποια είναι η επικοινωνιακή κατάσταση, ποιος είναι ο συγγραφέας και ποιος ο αποδέκτης, ποιος είναι ο στόχος του κειμένου και ποιος ο σκοπός της μετάφρασης. Διότι μπορεί η χρήση του λεξικού να είναι ικανότητα (competence), η χρήση της λέξης όμως είναι επιτέλεση (performance) και εκεί διαφοροποιείται ένας καλός από έναν κακό μεταφραστή αλλά και ένας εκπαιδευόμενος από έναν επαγγελματία. Έτσι, σε αντίθεση με τους φοιτητές, όταν ένας πεπειραμένος μεταφραστής συναντά μια πραγματικά άγνωστη λέξη, δεν θα ψάξει μόνο να βρει ένα ισοδύναμο λήμμα, αλλά και τον ορισμό

---

³ Άρθρο στην εφημερίδα Το Βήμα 4.7.2006 και στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα <http://www.greek-language.gr/greekLang/portal/blog/archive/2006/07/25/221.html> (15.9.2009)

της, την ετυμολογία της, τη σημασιολογική μεταβολή της. Η μεγάλη παγίδα βέβαια είναι όταν κάποιος δεν συνειδητοποιεί ότι συνάντησε κάτι που πρέπει να ερευνήσει (κι αυτό συμβαίνει και στους επαγγελματίες μεταφραστές).

Όσον αφορά τη χρήση του δίγλωσσου λεξικού η Snell-Hornby αναφέρει: «Η κριτική χρήση του δίγλωσσου λεξικού πρέπει να διδάσκεται στην εκπαίδευση και να κρούεται ο κώδωνας του κινδύνου για τις εκδόσεις τσέπης που είναι τόσο δημοφιλείς στους τουρίστες και τους μαθητές» (1998: 181). Πράγματι παρατηρείται μια σαφής αλλαγή στη χρήση του ανάλογη με την αύξηση της εμπειρίας και των γνώσεων. Για παράδειγμα ένας προπτυχιακός φοιτητής είναι ανυποψίαστος, δείχνει μια τυφλή εμπιστοσύνη στο – μικρό συνήθως – δίγλωσσο λεξικό του. Ένας μεταπτυχιακός είναι πλέον υποψιασμένος και έχει μάθει να επιβεβαιώνει αυτό που βρήκε στο – μεγάλο πλέον και ενδεχομένως ειδικό – δίγλωσσο λεξικό του. Ο δε επαγγελματίας μεταφραστής είναι μάλλον δύσπιστος – ανατρέχει στη συλλογή των δίγλωσσων λεξικών του μήπως και υπάρχει αυτή η λέξη που περιέργως εκείνος δεν γνωρίζει και την επαληθεύει και στο μονόγλωσσο.

Εξάλλου «οι ορισμοί στα μονόγλωσσα λεξικά μπορούν να αποτελέσουν το ερέθισμα για μεταφράσεις. Τα δίγλωσσα λεξικά [...] περιέχουν έτοιμες λύσεις, οι οποίες συχνά είναι προβληματικές, αν όχι απλώς άχρηστες» (Kubmaul 2007: 36). Κι όμως, όπως αναφέρει ο Albrecht, εδώ και καιρό κυκλοφορεί στους κύκλους λεξικογράφων και καθηγητών γλώσσας ένα ειρωνικό ανέκδοτο: «Τι είναι αυτό που αναφέρεται με τη μεγαλύτερη συχνότητα στο μάθημα κι όμως στέκεται αχρησιμοποίητο στο ράφι; Η απάντηση: το μονόγλωσσο λεξικό» (2005: 62). Φυσικά αν το επίπεδο της ξένης γλώσσας είναι σχετικά χαμηλό, είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τόσο την επεξήγηση όσο και τα παραδείγματα. Αλλά και οι μεταφραστές συνηθίζουν να συμβουλευονται πρώτα ένα δίγλωσσο λεξικό αν δεν ξέρουν κάποιον όρο και μετά να τον επαληθεύουν στο μονόγλωσσο. Ή να χρησιμοποιούν το μονόγλωσσο της γλώσσας-στόχου στο στάδιο της αποκατάστασης του κειμένου. Ωστόσο, η ανυπολόγιστη αξία ενός μονόγλωσσου λεξικού φάνηκε τουλάχιστον όσον αφορά την ελληνική γλώσσα το 1998. Τότε εκδόθηκε το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη, το οποίο θεωρήθηκε «το πρώτο λεξικό που έθεσε τις αρχές της νεοελληνικής λεξικογραφίας σε σύγχρονη βάση» (Παπαναστασίου 2009) και αμέσως μετά το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη, που «αποτελεί συνδυασμό γλωσσικού και εγκυκλοπαιδικού λεξικού, και στο σημείο αυτό διαφέρει από τα υπόλοιπα σύγχρονα νεοελληνικά λεξικά» (Παπαναστασίου 2009).

Βέβαια, ανάλογα με το βαθμό εξειδίκευσης του κειμένου ο μεταφραστής χρησιμοποιεί λιγότερο τα μονόγλωσσα και δίγλωσσα λεξικά και πολύ περισσότερο τα λεξικά ειδικής ορολογίας. Από αυτά διαθέτει συνήθως μια συλλογή: ένα για νομικούς όρους, ένα για οικονομικούς, ένα για τεχνικούς κ.ο.κ. Ειδικά δε των τεχνικών όρων είναι πολλές φορές τετράγλωσσα ή πεντάγλωσσα και δυστυχώς αντιστοίχως δύσχρηστα. Πολλά ειδικά λεξικά ωστόσο μοιάζουν να ξεπερνιούνται πλέον από τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Στη βάση δεδομένων IATE⁴ για παράδειγμα μεταφέρθηκαν ήδη από την αρχή τα λήμματα του Πεντάγλωσσου Λεξιλογίου Τεχνικών Όρων του Γ. Χαλκιάπουλου, το οποίο παρότι εκδόθηκε το 1960 συνεχίζει έτσι να αποτελεί σημείο αναφοράς για τους μεταφραστές τεχνικών κειμένων έως σήμερα. Η βάση δεδομένων IATE ωστόσο, δεν είναι τόσο εύκολο να αντικαταστήσει π.χ. το Γερμανοελληνικό και Ελληνογερμανικό Λεξικό Νομικής Ορολογίας του καθηγητή της νομικής κ. Α. Καΐση, λόγω των πολλών επεξηγήσεων και παραπομπών του στην ελληνική και γερμανική νομοθεσία και νομολογία.

---

⁴ <http://iate.europa.eu/>

Τα περισσότερα λεξικά είναι σημασιολογικά, δηλ. ξεκινούν από τη γραπτή μορφή του λήμματος και προχωρούν στο περιεχόμενο, τη σημασία της λέξης. Αυτό όμως δεν βοηθά πάντα το μεταφραστή ή συγγραφέα ενός κειμένου. Υπάρχουν φορές που χρειάζεται ακριβώς η αντίθετη φορά, δηλαδή από το περιεχόμενο που ήδη γνωρίζει να ψάχνει να βρει τη σωστή απόδοση στη γλώσσα-στόχο, το σωστό υφολογικό επίπεδο, ή μια πιο εύστοχη σύμφραση. Τότε ανατρέχει στα ονομασιολογικά λεξικά και στη μεγαλύτερη υποκατηγορία τους, τα λεξικά συνωνύμων. Πρόκειται για μια ακόμη κατηγορία λεξικών, πολύτιμη κυρίως στο στάδιο κατανόησης και στο στάδιο αποκατάστασης. «Η χρήση των ονομασιολογικών λεξικών απαιτεί μεγάλη εξάσκηση» (Albrecht 2005: 69), ενώ ο ορισμός τους ως λεξικά συνωνύμων είναι μάλλον συμβατικός αν αναλογιστούμε ότι, όπως δηλώνει ο Θ. Βοστταντζόγλου στον πρόλογο του στο Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας, «στη γλώσσα δεν υπάρχουν δύο λέξεις που να εκφράζουν το ίδιο ακριβώς νόημα» (1962: η').

Για τα λεγόμενα ρεαλιστικά κείμενα αποδεικνύονται εξαιρετικά χρήσιμα τα εικονογραφημένα λεξικά, τα οποία συχνά είναι πολύγλωσσα. Ανήκουν ίσως στα λεξικά που χρησιμοποιούνται λιγότερο από τους μεταφραστές, κυρίως γιατί συνήθως δεν είναι τόσο εξειδικευμένα ώστε να τους βοηθήσουν πραγματικά. Αποδεικνύονται όμως πολύ χρήσιμα όταν στο κείμενο αναφέρονται λεπτομερείς εκφράσεις για λιγότερο ή περισσότερο γνωστά αντικείμενα: πώς ονομάζεται π.χ. το πόδι της καρέκλας ή η πόρτα της σκηνής;

Οι κατηγορίες των λεξικών είναι πολλές και δύσκολα μπορούμε να αναφερθούμε αναλυτικά σε όλες στο πλαίσιο αυτού του άρθρου. Τα λεξικά συντομογραφιών, για παράδειγμα, συνεχίζουν να χρησιμεύουν στους μεταφραστές ακόμη και στην εποχή του διαδικτύου καθώς υπάρχουν αμέτρητες ομώνυμες συντομογραφίες που στο διαδίκτυο προσφέρονται «σε αφθονία και ακατάσταστα» (Albrecht 2005: 75). Τα λεξικά ιδιωτισμών, ιδιολέκτων, κοινωνιολέκτων, αν και γρήγορα ξεπερνιούνται από την εξέλιξη της γλώσσας, επίσης παραμένουν χρήσιμα καθώς τα προς μετάφραση κείμενα δεν είναι μόνο τα πιο πρόσφατα. Ακόμη και τα αντίστροφα λεξικά που προορίζονται κυρίως για όσους ασχολούνται με την παραγωγική μορφολογία της γλώσσας αποδεικνύονται πηγές έμπνευσης όταν κάποιος ασχολείται με τη μετάφραση π.χ. διαφημιστικών κειμένων και καλείται να παράγει λογοπαίγνια και ομοιοκαταληξίες.

Κλείνοντας την αναφορά μας στα λεξικά αναφέρουμε συνοπτικά τις βασικές τεχνικές για τη σωστή χρήση των λεξικών: επαλήθευση στην αντίστροφη γλωσσική κατεύθυνση, έλεγχος των ισοδύναμων στο μονόγλωσσο λεξικό και αναζήτηση συνωνύμου στη γλώσσα-πηγή σε περίπτωση που δεν ενδείκνυται κανένα ισοδύναμο της γλώσσας-στόχου στο δίγλωσσο λεξικό (Albrecht 2005: 61). Αποφασιστική σημασία για τη σωστή αξιολόγηση και χρήση ενός ισοδύναμου λήμματος έχουν το συγκεκριμένο, οι γνώσεις του μεταφραστή και η επικοινωνιακή κατάσταση του κειμένου.

Εξίσου αποφασιστικής σημασίας είναι φυσικά η επιλογή του ίδιου του λεξικού. Τα κριτήρια για ένα καλό λεξικό είναι α) το μέγεθος, αν και ένα μεγάλο λεξικό δεν είναι απαραίτητα και καλύτερης ποιότητας. Ένας μεταφραστής πάντως θα χρειαζόταν ένα δίγλωσσο λεξικό με 100.000 λήμματα τουλάχιστον. β) η ποιότητα και παρουσίαση, δηλαδή να είναι φιλικά στο χρήστη, να περιέχουν καλές επεξηγήσεις (ειδικά τα μονόγλωσσα) και διευκρινίσεις για τη χρήση των λέξεων (τα διάφορα ισοδύναμα να μην παρατίθενται ως συνώνυμα αλλά να δίνονται πληροφορίες για το επίπεδο ύφους, για το αν πρόκειται για κοινωνιολέκτο, ιδιόλεκτο κ.ά.) και το συμφραστικό περιβάλλον (ειδικά τα δίγλωσσα), να έχουν ένα εύχρηστο layout, παραδείγματα από αυθεντικά κείμενα, παραπομπές σε συνώνυμα, αντώνυμα κλπ., καλό δέσιμο και γερό χαρτί, διότι η χρήση τους είναι πολύχρονη, και σήμερα πλέον να διατίθενται και σε ηλεκτρονική

μορφή. γ) η ηλικία τους, παρότι τα παλιά λεξικά μπορεί να είναι ξεπερασμένα σε πολλούς όρους, αλλά ενδείκνυνται για παλαιότερα κείμενα (συνήθως λογοτεχνικά) και προσφέρουν και κάποιες “ξεχασμένες” μορφές της γλώσσας που μπορεί να είναι χρήσιμες. δ) ο σκοπός του λεξικού, δηλαδή σε ποιους χρήστες απευθύνονται, ποιες είναι οι επιδιωκόμενες λειτουργίες τους και ποιες είναι οι εμπορικές προδιαγραφές τους (Herbst και Klotz 2003: 29).⁵

3.2. Γλωσσάρια

Ένα πολύ προσωπικό εργαλείο των μεταφραστών είναι τα γλωσσάρια που ο ίδιος δημιουργεί για να τυποποιήσει την απόδοση όρων για μια συγκεκριμένη εργασία ή ένα συγκεκριμένο εντολέα, αλλά και για να συγκεντρώσει όρους και λήμματα που δεν υπάρχουν στα λεξικά και αποτελούν το αποτέλεσμα της προσωπικής έρευνάς του. Πρόκειται για ένα εργαλείο που σε μεγάλο βαθμό αντικαθίσταται πλέον από τα αντίστοιχα ηλεκτρονικά εργαλεία των προγραμμάτων μεταφραστικής μνήμης. Συνεχίζουν να παραμένουν πολύ σημαντικά για τους διερμηνείς, γιατί έχουν τη δυνατότητα να τα συμβουλεύονται στην καμπίνα της διερμηνείας είτε σε έντυπη είτε σε ηλεκτρονική μορφή. Ωστόσο η διαδικασία της έρευνας διεξάγεται τελείως διαφορετικά από τους διερμηνείς, κυρίως επειδή μπορεί να γίνει μόνο στο στάδιο της προετοιμασίας τους και όχι κατά τη διάρκεια της εργασίας τους.

3.3. Βάσεις δεδομένων

Οι ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων αποτελούν σήμερα ένα απαραίτητο εργαλείο ειδικά για τους μεταφραστές ειδικών κειμένων. Στο διαδίκτυο υπάρχουν για παράδειγμα βάσεις δεδομένων που τηρούνται από μεγάλες εταιρίες και οργανισμούς, στις οποίες επιτρέπεται η πρόσβαση είτε ελεύθερα είτε μετά από σχετική εγγραφή. Σήμερα η πλέον γνωστή πολύγλωσση βάση δεδομένων ορολογίας είναι η IATE (Inter-Active Terminology for Europe), στην οποία οι όροι τροφοδοτούνται από ορολόγους και μεταφραστές της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση πληροφορίες από μεταφραστές, διοικητικούς υπαλλήλους, γλωσσομαθείς νομικούς, εμπειρογνώμονες και άλλες πηγές όλων των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Τον Ιούνιο του 2007 που διατέθηκε στο ευρύτερο κοινό αντικαθιστώντας τις προηγούμενες βάσεις δεδομένων Eurodicautom, EUTERPE και TIS, διέθετε 8,7 εκατομμύρια όρους στις 23 γλώσσες της ΕΕ, 500.000 συντομογραφίες και 100.000 αποσπάσματα φράσεων.

3.4 Παράλληλα κείμενα – Πληροφοριακά κείμενα

Εδώ αναφερόμαστε σε δύο κατηγορίες κειμένων, στα οποία μπορεί να ανατρέξει ο μεταφραστής στο πλαίσιο της έρευνάς του. Αφενός στα παράλληλα κείμενα, δηλαδή κείμενα στη γλώσσα-στόχο που μπορούν να θεωρηθούν παράλληλα με το προς μετάφραση κείμενο, διότι έχουν ένα συγκρίσιμο περιεχόμενο με αυτό της γλώσσας-πηγής, δημιουργήθηκαν σε μια συγκρίσιμη επικοινωνιακή κατάσταση (έχουν τον ίδιο σκοπό) και διέπονται από συγκρίσιμες συμβάσεις όσον αφορά τη δομή του κειμένου

---

⁵ Σε αναλογία με τη θεωρία του σκοπού των Reiß και Vermeer στη μεταφρασεολογία υπάρχει πλέον και η θεωρία του σκοπού στη λεξικογραφία, σύμφωνα με την οποία η ποιότητα ενός λεξικού εξαρτάται όχι μόνο από την ακρίβεια της πληροφορίας αλλά από το αν εκπληροί το σκοπό του, αν δηλαδή ιεραρχούνται και υλοποιούνται επαρκώς οι παράμετροι του λεξικού (Herbst και Klotz 2003: 28 κ.ε.).

και τη χρήση της γλώσσας⁶. «Είναι εξαιρετικά χρήσιμα ειδικά όταν πρόκειται για τη μετάφραση κειμένων, στα οποία σημαντικό ρόλο παίζουν οι κειμενικές συμβάσεις (πληροφοριακά κείμενα) [...] και στα λειτουργικά κείμενα, παρότι από άποψη μορφής δεν διέπονται τόσο έντονα από συμβάσεις: εδώ έχουν προτεραιότητα κοινωνιολογικοί και ψυχολογικοί παράγοντες» (Kautz 2000: 98).⁷ Ειδικά στο στάδιο της μεταφοράς προσφέρουν τη δυνατότητα αντιπαραθετικής μελέτης στη μακροδομή των κειμένων, αλλά περιέχουν και χρήσιμα μικροδομικά κειμενικά στοιχεία. Οι μεταφραστές μπορούν να βρουν πλέον σχετικά εύκολα παράλληλα κείμενα σε ειδικά περιοδικά, πολύγλωσσες βάσεις δεδομένων με κείμενα και ιστοσελίδες μεγάλων εταιριών ή οργανισμών στο διαδίκτυο.

Τα πληροφοριακά κείμενα (Hintergrundtexte) είναι επίσης στη γλώσσα-στόχο, μπορεί όμως να μην δημιουργήθηκαν στην ίδια επικοινωνιακή κατάσταση με το κείμενο-πηγή, να μην ανήκουν στο ίδιο είδος ή τύπο κειμένου, αλλά έχουν μια συγγενή θεματολογία και περιέχουν βασικές αρχές, στις οποίες βασίζεται το προς μετάφραση κείμενο. «Έμπειροι μεταφραστές χρησιμοποιούν τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στις υποσημειώσεις ή στο τέλος του προς μετάφραση κειμένου, για να βρουν πληροφοριακά κείμενα για το αντικείμενο που μεταφράζουν» (Kautz 2000: 98). Ενδείκνυται για τη μετάφραση κάθε τύπου κειμένου και οι μεταφραστές ανατρέχουν σε αυτά κυρίως στο δεύτερο και τρίτο στάδιο της μεταφραστικής διαδικασίας. Είναι πολύ σημαντικά για καινοτόμους τομείς, όπου οι όροι δεν υπάρχουν ακόμη σε λεξικά, υπάρχουν όμως για παράδειγμα σε ειδικά περιοδικά, ωστόσο η έρευνα με πληροφοριακά κείμενα συχνά απαιτεί μια βαθιά διείσδυση στο αντικείμενο της μετάφρασης και είναι αντίστοιχα χρονοβόρα. Τόσο για τα πληροφοριακά όσο και για τα παράλληλα κείμενα είναι απολύτως απαραίτητος ο προσεκτικός έλεγχος της αξιοπιστίας της πηγής τους.

3.5. Πληροφοριοδότες

Όταν ένας μεταφραστής έχει πλέον εξαντλήσει κάθε δυνατότητα έρευνας με τα παραπάνω μέσα και συνεχίζει να έχει είτε λεξικολογικά κενά είτε αμφιβολίες ως προς την κατανόηση του κειμένου-πηγής ή τη σωστή απόδοση στη γλώσσα-στόχο, αναζητά τη συμβουλή κάποιου φυσικού προσώπου, ενός πληροφοριοδότη. Αυτός συνήθως είναι ένας ειδήμονας στον τομέα που μεταφράζει και μπορεί να τον βρει είτε μέσα από το περιβάλλον του είτε μέσω δημοσιεύσεων σε ειδικά περιοδικά είτε ακόμη και μέσα από έναν επαγγελματικό τηλεφωνικό κατάλογο. Οι επαγγελματίες μεταφραστές διηγούνται πολύ ενδιαφέρουσες ιστορίες για αυτού του είδους την έρευνα. Πολλοί έχουν τη διάθεση να βοηθήσουν, συχνά όμως δεν κατέχουν μια μεταγλώσσα που θα τους βοηθήσει να αναφερθούν στο αντικείμενο της εργασίας τους. Γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικό να τίθενται οι ερωτήσεις με τρόπο που να επιτρέπει τη σαφή απάντησή τους, ενώ δεν έχει κανένα νόημα να δώσει κανείς μια λίστα με λέξεις σε έναν ειδικό και να περιμένει να τις μεταφράσει. Για την περίπτωση που ο πληροφοριοδότης κατέχει τη γλώσσα-πηγή «σκοπικό είναι να χρησιμοποιήσει κανείς τον πληροφοριοδότη ως 'μονόγλωσσο λεξικό ορισμών', να του δώσει δηλαδή το κείμενο-πηγή με το σημείο που δεν κατανοεί και να του ζητήσει να του εξηγήσει την κατάσταση» (Kautz 2000: 104). Δεν έχει κανένα νόημα να εμπλακεί σε συζητήσεις για την πιθανή απόδοσή τους στη γλώσσα-στόχο, εφόσον ο πληροφοριοδότης δεν την κατέχει. Μια άλλη κατηγορία πληροφοριοδότη είναι οι φυσικοί ομιλητές ειδικά όταν πρόκειται για αντίστροφη μετάφραση. Φυσικά και εδώ η επιλογή του κατάλληλου προσώπου είναι αποφασιστικής

⁶ Για μια εκτενή παρουσίαση των αναλύσεων των παράλληλων κειμένων και της μεθοδολογίας εργασίας με αυτά βλέπε και Wills 1996, 156-177.

⁷ Σχετικά με την τυπολογία κειμένων βλέπε Reiß 1993.

σημασίας, καθώς είναι αυτονόητο ότι κάθε φυσικός ομιλητής διαθέτει ένα διαφορετικό επίπεδο γλωσσικών γνώσεων. Τέλος, μια ακόμη κατηγορία είναι οι συνάδελφοι μεταφραστές, τους οποίους σήμερα μπορεί πολύ εύκολα να βρει κανείς στα διάφορα φόρα ή σε ομάδες συζητήσεων στο διαδίκτυο.

4. Οι φορείς της έρευνας

Σε όλη την παραπάνω σχετικά διεξοδική αναφορά των διαφόρων μέσων έρευνας διαφοροποιήσαμε συχνά και το φορέα (medium) τους. Στη διάθεση των μεταφραστών υπάρχουν πλέον σήμερα τόσο έντυπα όσο και ηλεκτρονικά μέσα έρευνας, και φυσικά υπάρχει το διαδίκτυο. Με τη διάδοση του διαδικτύου έχει συντελεστεί μια ιστορική τομή, η οποία έχει αλλάξει καθοριστικά το συνολικό τρόπο εργασίας των μεταφραστών. Τα πραγματικά νέα μέσα ωστόσο της σημερινής εποχής σε σύγκριση με αυτά πριν από 15 ή 20 χρόνια είναι οι ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, τα ηλεκτρονικά εργαλεία των προγραμμάτων μεταφραστικής μνήμης και τα ηλεκτρονικά λεξικά (όχι λεξικά που έχουν σχεδιαστεί για μια έντυπη έκδοση και υπάρχουν και σε ηλεκτρονική μορφή). Εξαιρετικά πολύτιμα και τα τρία, κατά τα άλλα όμως αυτό που άλλαξε είναι ο τρόπος πρόσβασης και διαχείρισης των ίδιων παραδοσιακών μέσων, ο οποίος κατέστησε την έρευνα ασύγκριτα πιο εύκολη. Για να βρει κανείς ένα παράλληλο κείμενο ή έναν πληροφοριοδότη δεν χρειάζεται να διασχίσει την πόλη του ούτε να επισκεφτεί μια δημόσια βιβλιοθήκη. Σε μια εποχή που κατακλυζόμαστε από πληροφορίες το ζητούμενο είναι η σωστή διαχείρισή τους, η εξακρίβωση της αξιοπιστίας των πηγών, η δυσπιστία απέναντι στην ευκολία.

Ίσως το βασικό ερώτημα που τίθεται πλέον είναι αν σήμερα οι μεταφραστές μεταφράζουν καλύτερα χάρη στην ηλεκτρονική επανάσταση. Η απάντηση που θα έδινα είναι ότι πριν από μόλις είκοσι χρόνια δεν θα τολμούσε κανείς ούτε να ονειρευτεί τις σημερινές συνθήκες εργασίας και ειδικότερα έρευνας. Η απόδοση των μεταφραστών έχει αυξηθεί απίστευτα, σήμερα ένας έμπειρος μεταφραστής μπορεί να μεταφράζει είκοσι σελίδες σε μια μέρα, αριθμός αδιανόητος την εποχή της γραφομηχανής. Η διασφάλιση της ποιότητας της μετάφρασης υποστηρίζεται από μια σειρά από εργαλεία, ξεκινώντας από τον αυτόματο ορθογραφικό έλεγχο στα προγράμματα υπολογιστών και φτάνοντας έως τις μεταφραστικές μνήμες, αλλά και χάρη στις νέες δυνατότητες έρευνας. Αν ωστόσο οι μεταφραστές μεταφράζουν τελικά πραγματικά καλύτερα, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους ίδιους τους μεταφραστές και αυτό αποτελεί ένα άλλο θέμα που δεν εμπίπτει σε αυτό το άρθρο.

5. Συμπέρασμα

Η ερευνητική ικανότητα όπως όλες οι ικανότητες μπορεί μεν να υπάρχει σε ένα βαθμό, στην πραγματικότητα όμως είναι θέμα άσκησης, εμπειρίας και γνώσης. Η ερευνητική ικανότητα δεν είναι κάτι αφηρημένο, είναι κάτι που διδάσκεται και σίγουρα κάτι που μαθαίνεται. Γι' αυτό το λόγο υποστηρίζω ότι στο μάθημα της μετάφρασης πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη μεθοδολογία της έρευνας και μάλιστα λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα που προσφέρουν τόσο η πρόσβαση στο διαδίκτυο όσο και τα ηλεκτρονικά μεταφραστικά εργαλεία.

Όπως διαπιστώνει και η Βρέττα-Πανίδου σε μια σχετική έρευνα που πραγματοποίησε στο μάθημα της μετάφρασης στο Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας το εαρινό εξάμηνο 2001 σε δείγμα 80 φοιτητών και φοιτητριών «η πλειοψηφία των φοιτητών αποδέχεται το διαδίκτυο και αξιολογεί συνολικά θετικά την ηλεκτρονική έρευνα» αλλά «δυστυχώς υπάρχουν προς το παρόν λίγες εμπειρικές

έρευνες σχετικά με την υποστηρικτική παιδαγωγική βοήθεια των διαφόρων ερευνητικών δυνατοτήτων του διαδικτύου» (2004: 587 κ.ε.). Τέτοιου είδους έρευνες θα μπορούσαν να δώσουν χρήσιμα αποτελέσματα για τη διδακτική πράξη αφενός ως προς τη λειτουργικότητα όλων αυτών των μέσων σε σχέση με τις προσδοκίες των χρηστών και αφετέρου ως προς την πρόοδο των εκπαιδευόμενων σχετικά με την αξιολόγηση των ερευνητικών μέσων και την ικανότητα διαφοροποιημένης χρήσης τους.

Η διδασκαλία εξάλλου ξεκινά από το ξυπνήσει η απορία στον αμύητο και να καλλιεργηθεί η συνήθεια της αμφισβήτησης και επαλήθευσης στον διδασκόμενο και συνεχίζει με την εξοικείωση με τα διαθέσιμα μέσα έρευνας και την αξιολόγησή τους. Πέρα από αυτό οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να μάθουν ότι ο επαγγελματίας μεταφραστής προσαρμόζει την ερευνητική του ικανότητα σε νέα μέσα και νέους φορείς, επικεντρώνεται σε νέα αντικείμενα, αλλά η έρευνά του δεν τελειώνει ποτέ, όπως ποτέ δεν τελειώνει η διεύρυνση της γνώσης. Διότι, όπως αναφέρει ο Wilss «ο μεταφραστής δεν είναι κινητό λεξικό ούτε κινητή εγκυκλοπαίδεια. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να εργάζεται με περιορισμένους πόρους γνώσης, οι οποίοι στην επαγγελματική πράξη πρέπει κατά περίπτωση να διευρύνονται ταχύτατα» (1996: 159).

Βιβλιογραφία

- Albrecht J. (2005). *Grundlagen der Übersetzungsforschung, Übersetzung und Linguistik*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. (1986). *Η Νεολογία στην Κοινή Νεοελληνική*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., Παράρτημα 65 της Επιστημονικής Επετηρίδας της Φιλοσοφικής Σχολής, 48-52.
- Βοσταντζόγλου Θ. (1962). *Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσας*. Αθήναι: Θ. Βοσταντζόγλου
- Chesterman, A. (2000). "Strategies for emancipatory translation". In Ch Schäffner & B. Adab (eds.) *Developing Translation Competence*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 77-89.
- Connolly, D. (1997). *Μετα-ποίηση: 6 (+1) μελέτες για τη μετάφραση της ποίησης*. Αθήνα: εκδόσεις ύψιλον/βιβλία.
- Gerzymisch-Arbogast H. (1999). "Fach-Text-Übersetzen". In S. Buhl & H. Gerzymisch-Arbogast (Hrsg.) *Fach-Text-Übersetzen: Theorie – Praxis – Didaktik*. St. Ingbert: Röhrig Universitätsverlag, vii-xvi.
- Herbst T. & M. Klotz (2003). *Lexikografie*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh.
- Hönig H. (1998). "Textverstehen und Recherchieren". In M. Snell-Hornby, H. Hönig, P. Kußmaul, P. Schmitt (eds.), *Handbuch Translation*, Tübingen, 160-164.
- Kautz U. (2002). *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München: Goethe Institut.
- Kußmaul P. (1989). "Kontext und einsprachiges Wörterbuch in der Übersetzerbildung". In M. Snell-Hornby, E. Pöhl, (eds.) *Translation and Lexicography*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 107-119.
- Kußmaul P. (2007). *Verstehen und Übersetzen. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Neubert A. (1999) "Competence in language and translation". In S. Buhl & H. Gerzymisch-Arbogast (Hrsg.) *Fach-Text-Übersetzen: Theorie – Praxis – Didaktik*. St. Ingbert: Röhrig Universitätsverlag, 3-20.
- Nord B. (1999). "Das zweisprachige Wörterbuch als Hilfsmittel bei der Übersetzung". In A. Gil, J. Haller, E. Steiner, H. Gerzymisch-Arbogast (Hrsg.), *Modelle der Translation. Grundlagen für Methodik, Bewertung, Computermodellierung*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 377-390.
- Nord Ch. (1988). *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Nord Ch. (1998). "Textlinguistik". In M. Snell-Hornby, H. Hönig, P. Kußmaul, P. Schmitt (eds.) *Handbuch Translation*, Tübingen, 59-64.
- Παπαναστασίου Γ. *Τα λεξικά της νέας ελληνικής γλώσσας*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας <http://www.abnet.agrino.org/htmls/E/E001.html> (15.9.2009)
- PONS Großwörterbuch Deutsch-Griechisch Griechisch-Deutsch (2008). Stuttgart: Ernst Klett Sprachen GmbH.
- Pym A. (1992). *Translation and Text Transfer*. Frankfurt am Main: Lang.
- Reiß K. (1993). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heidelberg: Julius Groos Verlag
- Schäffner, Ch. & B. Adab (2000). "Developing Translation Competence: Introduction". In Ch. Schäffner & B. Adab (eds.) *Developing Translation Competence*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, vii-xvi.
- Snell-Hornby M. (1998). "Wörterbücher". In M. Snell-Hornby, H. Hönig, P. Kußmaul, P. Schmitt (eds.) *Handbuch Translation*, Tübingen, 181-184.
- Steiner G. (1977). *After Babel – Aspects of language and translation*. Oxford: Oxford University Press.
- Virtanen P. (1996). "Woher kommen die Wörter im Wörterbuch?". In A. Kelletat (Hrsg.) *Übersetzerische Kompetenz*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 177-185.
- Vretta-Panidou E. (2004). "Hilfexte und Internetrecherche im universitären Übersetzungsunterricht: Voraussetzungen, Möglichkeiten und Grenzen am Beispiel Deutsch-Griechisch". In R. Herwig (ed.) *Sprache und die modernen Medien. Akten des 37. linguistischen Kolloquiums in Jena 2002*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 579-589.
- Wilss W. (1996). *Übersetzungsunterricht. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.